

CZASOWA I PRZESTRZENNA ANALIZA WEWNĘTRZNEGO FINANSOWANIA EDUKACJI PRZYRODNICZO-LEŚNEJ W LASACH PAŃSTWOWYCH

Anna Ankudo-Jankowska✉, Monika Starosta-Grala

Katedra Ekonomiki Leśnictwa, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 71C, 60-625 Poznań

ABSTRAKT

Celem pracy była czasowa i przestrzenna analiza wydatków poniesionych na edukację przyrodniczo-leśną w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe (PGL LP). Badaniami objęto 17 regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych (RDLP), dla których określono poziom finansowania edukacji ze środków własnych, z uwzględnieniem środków pochodzących z nadleśnictw i funduszu leśnego. Poddano analizie tempo i kierunek zmian wartości poszczególnych źródeł finansowania w latach 2006–2014.

W tym okresie wydatki na edukację przyrodniczo-leśną realizowaną ze środków własnych Lasów Państwowych (LP) wykazywały tendencję wzrostową – z 10 mln zł do 29,5 mln zł i jednocześnie zwiększył się udział LP w finansowaniu edukacji przyrodniczo-leśnej, z 74% do 90%. Przeprowadzone badania potwierdziły zróżnicowany czasowy i przestrzenny rozkład wydatków własnych na edukację przyrodniczo-leśną. Podstawowe znaczenie w finansowaniu edukacji miały środki pochodzące z nadleśnictw (średnio 97%). W latach 2006–2014 stwierdzono duże zróżnicowanie poziomu oraz tempa wzrostu finansowania ze środków własnych nadleśnictw pomiędzy regionalnymi dyrekcjami LP. W badanym okresie finansowanie edukacji przyrodniczo-leśnej z funduszu leśnego miało marginalne znaczenie (średnio 3%). Jednostki w różnym zakresie korzystały z tego źródła finansowania, a głównym beneficjentem środków z funduszu leśnego była regionalna dyrekcja LP w Krakowie.

Przeprowadzona analiza ma charakter wstępny i wymaga dalszych badań w kierunku poznania wewnętrznego rozkładu przestrzennego środków pieniężnych przeznaczonych na edukację przyrodniczo-leśną w poszczególnych regionalnych dyrekcjach LP. W celu określenia rzeczywistych wydatków na edukację przyrodniczo-leśną, w kolejnych badaniach należałoby uwzględnić wysokość wynagrodzeń leśników zaangażowanych w działania edukacyjne. Ponadto, kolejnym ważnym obszarem badawczym związanym z finansowaniem edukacji przyrodniczo-leśnej powinny być pomiar i ocena skuteczności wydatkowanych środków. W tym celu należałoby odnieść się do podmiotu na rzecz, którego wydatkowane są środki pieniężne i ustalić metody pomiaru wiedzy uczestników edukacji przyrodniczo-leśnej oraz oceny jej wykorzystania w praktyce.

Słowa kluczowe: społeczne funkcje lasu, edukacja przyrodniczo-leśna, finansowanie wewnętrzne edukacji, analiza finansowa

WSTĘP

Działalność edukacyjna jest jedną z wielu funkcji społecznych, którą Lasy Państwowe (LP) świadczą społeczeństwu nieodpłatnie. Realizacja zadań w tym zakresie wynika z przyjętej Polityki Leśnej Państwa (1997) i Ustawy o lasach... (2015). Działania edukacyjne są prowadzone zgodnie z Zarządzeniem 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 9 maja 2003 r. precyzującym *Kierunki rozwoju edukacji leśnej w Lasach Państwowych* oraz określającym *Wytyczne do tworzenia programu edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie*. Od wielu lat obserwuje się rosnące zaangażowanie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP) w podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej i kształtowanie postaw ekologicznych społeczeństwa. W realizacji zadań edukacyjnych uczestniczą wszystkie regionalne dyrekcje Lasów Państwowych (RDLP), które koordynują działalność edukacyjną podległych nadleśnictw. Na ich terenie utworzono 25 Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP), zajmujących łącznie powierzchnię ponad 1,2 mln tys. ha, co stanowi 17% powierzchni LP. W latach 2006–2014 liczba obiektów edukacyjnych zwiększyła się z blisko 3,8 tys. do ponad 6,5 tys., wzrosła także liczba leśników zaangażowanych w działalność edukacyjną z 6,7 tys. do ponad 9,1 tys. (Raport..., 2007; Raport..., 2015).

Zwiększający się zakres działań edukacyjnych realizowanych przez PGL LP i rosnąca liczba uczestników objętych tymi działaniami pozwalają na sformułowanie hipotezy, że wydatki na działalność edukacyjną będą sukcesywnie rosnąć i będzie się zwiększać również zaangażowanie finansowe regionalnych dyrekcji LP w realizację tych zadań. Działalność edukacyjna

jest niedochodowa, więc podejmowane przez jednostki LP decyzje muszą podlegać wnikliwej analizie. Dlatego duża dynamika wzrostu wartości świadczeń edukacyjnych powinna skłaniać PGL LP do stałego monitorowania ich poziomu oraz oceny celowości wydatkowanych środków pieniężnych.

Celem pracy jest analiza wydatków własnych LP ponoszonych na świadczenia edukacyjne dla społeczeństwa. Badania obejmują analizę czasową i przestrzenną własnych źródeł finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej prowadzonej w 17 regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych w latach 2006–2014.

METODYKA BADAŃ

Badania przeprowadzono na podstawie danych zawartych w Raportach z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014. Analizie poddano własne źródła finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej, z podziałem na środki własne nadleśnictw i fundusz leśny. Określono wysokość rocznych wydatków przeciętnych poniesionych przez PGL LP oraz określono wydatki skumulowane dla poszczególnych jednostek za lata 2006–2014. Dla poprawności analizy i porównywalności wyników wszystkie grupy wydatków badanych regionalnych dyrekcji LP przeliczono na powierzchnię 1000 ha (według danych GUS za lata 2006–2014). Na podstawie wydatków skumulowanych określono udział poszczególnych regionalnych dyrekcji LP w finansowaniu edukacji przyrodniczo-leśnej ze środków własnych nadleśnictw (wzór 1) i funduszu leśnego (wzór 2).

Analizę źródeł finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej poszerzono o badanie tempa i kierunku zmian wydatków w poszczególnych RDLP. W tym

$$\begin{array}{l} \text{Wskaźnik udziału badanej jednostki} \\ \text{w finansowaniu edukacji} \\ \text{ze środków własnych nadleśnictw} \end{array} = \frac{\text{wartość wydatków ze środków własnych nadleśnictw} \\ \text{poniesionych przez badaną jednostkę [zł]} \\ \text{łączna wartość wydatków na edukację ze środków} \\ \text{własnych nadleśnictw [zł]} \times 100\% \quad (1)$$

$$\begin{array}{l} \text{Wskaźnik udziału badanej jednostki} \\ \text{w finansowaniu edukacji} \\ \text{z funduszu leśnego} \end{array} = \frac{\text{wartość wydatków z funduszu leśnego poniesionych} \\ \text{przez badaną jednostkę [zł]} \\ \text{łączna wartość wydatków na edukację ze środków} \\ \text{funduszu leśnego [zł]} \times 100\% \quad (2)$$

celu zastosowano jednopodstawowe wskaźniki dynamiki, w których za bazę obliczeniową przyjęto wartości z 2006 roku.

WYNIKI BADAŃ

W latach 2006–2014 LP przeznaczyły na edukację przyrodniczo-leśną ponad 187,6 mln PLN (tab. 1). W tym czasie zaobserwowano blisko 2,5-krotny wzrost

wydatków, z 13,7 mln PLN w 2006 roku do 32,6 mln PLN w 2014 roku. Przy czym podstawowe znaczenie w finansowaniu tych działań miały środki własne PGL LP, które stanowiły od 74% do ponad 90% ogólnej sumy wydatkowanej na ten cel. Spośród własnych źródeł finansowania największe znaczenie miały środki własne nadleśnictw, które w okresie badawczym stanowiły średnio 97% finansowania działań edukacyjnych, pozostałe 3% przypało na fundusz leśny.

Tabela 1. Wysokość wydatków własnych oraz ich udział w finansowaniu edukacji przyrodniczo-leśnej w latach 2006–2014, tys. PLN

Table 1. Own expenditures and their share in financing the forest education in 2006–2014, thous. PLN

Wyszczególnienie Specification	Rok – Year									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Wydatki ogółem, tys. PLN Total expenditures, thous. PLN	13 691,7	15 717,0	18 159,6	12 869,8	16 415,3	23 080,5	25 016,0	30 025,1	32 626,8	
Wydatki własne, tys. PLN razem: Total own expenditures, thous. PLN:	10 089,3	12 212,3	15 071,7	10 178,7	13 437,8	20 545,3	22 649,3	25 501,6	29 478,7	
w tym: środki własne including: nadleśnictw own funds of forests districts	9 645,3	11 713,1	14 243,2	10 168,7	13 351,4	20 400,3	22 568,3	24 577,5	27 282,4	
fundusz leśny Forest Fund	444,0	499,2	828,5	10,0	86,4	145,0	81,0	924,1	2196,3	
Udział wydatków własnych w wydatkach ogółem, % Share of own expenditures in the total expenditures, %	73,7	77,7	83,0	79,1	81,9	89,0	90,5	84,9	90,4	
Udział środków własnych nadleśnictw w wydatkach własnych ogółem, % Share of own funds of forest districts in total own expen- ditures, %	95,6	95,9	94,5	99,9	99,4	99,3	99,6	96,4	92,5	
Udział funduszu leśnego w wydatkach własnych ogółem, % Share of Forest Fund in total own expenditures, %	4,4	4,1	5,5	0,1	0,6	0,7	0,4	3,6	7,5	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014, 2015).

Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Wydatki własne nadleśnictw

Wydatki własne nadleśnictw są podstawowym źródłem finansowania edukacji leśnej społeczeństwa. W latach 2006–2014 na ten cel nadleśnictwa przeznaczyły niemal 154 mln PLN. W całkowitym finansowaniu działań edukacyjnych ich udział wzrastał sukcesywnie, z 70% w 2006 roku do prawie 83% w 2014 roku. Począwszy od 2006 roku do 2014 roku

wsparcie na edukację ze środków własnych nadleśnictw wzrosło 2,8 raza. W tym czasie wszystkie regionalne dyrekcje LP zwiększyły środki finansowe na ten cel.

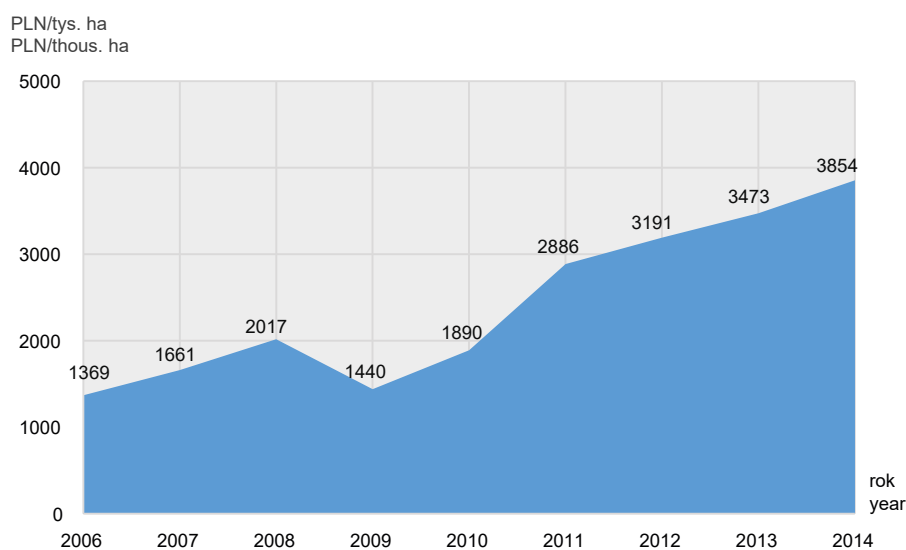
W poszczególnych jednostkach zmiany te wykazywały zróżnicowaną dynamikę wzrostu, wydatki wzrosły z 64% do 752%. Największy wzrost środków pieniężnych przeznaczonych na edukację

Tabela 2. Wydatki własne nadleśnictw na edukację przyrodniczo-leśną według RDLP w latach 2006–2014, PLN/tys. ha
Table 2. Forest districts' own expenditures incurred for the forest education by RDSF in 2006–2014, PLN/thous. ha

RDLP RDSF	Wydatki własne nadleśnictw, PLN/tys. ha Own funds of forest districts, PLN/thous. ha										Dynamika zmian Rate of change %
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	przeciętnie rocznie on average per year	
Białystok	1 479,6	1 254,2	2 264,0	1 606,6	1 748,5	2 722,8	3 198,3	2 934,5	3 147,8	2 544,5	212,8
Gdańsk	2 969,7	2 517,7	3 019,7	1 423,9	2 420,8	3 209,1	3 779,1	4 286,7	4 873,8	3 562,6	164,1
Katowice	2 079,0	2 404,2	2 718,7	2 102,4	1 310,2	4 634,7	4 476,0	4 448,2	3 984,9	3 519,8	191,7
Kraków	1 046,7	1 442,3	2 126,3	799,4	2 887,3	3 100,8	3 344,1	5 064,4	6 484,5	3 287,0	619,5
Krosno	749,6	941,9	1 591,0	786,7	1 255,0	2 181,6	2 514,5	3 510,8	2 875,3	2 050,8	383,6
Lublin	1 252,3	1 258,7	1 378,6	664,3	1 134,1	2 495,4	2 115,1	1 715,4	2 468,2	1 810,3	197,1
Łódź	1 144,9	1 161,7	1 498,6	1 087,6	1 493,3	2 382,7	3 433,6	4 418,6	3 610,5	2 528,9	315,4
Olsztyn	1 149,2	1 272,4	1 305,3	636,7	959,2	1 458,6	2 091,8	2 058,0	2 473,0	1 675,5	215,2
Piła	1 772,1	1 776,3	1 770,7	1 273,4	1 992,0	2 699,4	2 911,8	2 729,5	3 016,0	2 492,6	170,2
Poznań	1 507,3	2 390,9	3 860,4	3 232,2	3 264,7	4 623,2	5 596,1	4 895,8	4 547,1	4 239,7	301,7
Radom	1 485,1	1 761,0	2 405,2	1 254,5	1 533,4	2 320,9	2 366,9	2 265,5	2 631,1	2 253,0	177,2
Szczecin	1 388,2	1 817,8	2 092,8	1 727,7	2 300,2	2 845,3	2 526,1	2 901,4	2 921,0	2 565,1	210,4
Szczecinek	568,3	918,2	1 036,6	924,0	1 351,7	1 654,9	1 739,2	4 664,9	4 845,9	2 212,9	852,8
Toruń	1 480,3	1 676,0	1 896,0	1 256,8	2 292,3	3 074,0	3 410,8	3 030,1	3 012,1	2 641,0	203,5
Warszawa	2 612,2	5 386,7	4 601,7	4 090,6	6 742,0	10 021,4	12 831,0	10 323,5	12 310,1	8 614,9	471,3
Wrocław	803,1	1 386,8	1 614,9	1 360,3	1 716,2	2 226,1	2 419,3	3 267,3	5 850,5	2 580,6	728,5
Zielona Góra	979,0	1 197,4	1 134,9	1 149,3	1 650,9	1 793,5	1 910,9	1 625,0	2 804,3	1 780,6	286,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Rys. 1. Przeciętne wydatki własne nadleśnictw na edukację przyrodniczo-leśną w latach 2006–2014, PLN/ tys. ha
Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Fig. 1. Average forest districts' own expenditures incurred for the forest education in 2006–2014, PLN/thous. ha
Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

wystąpił w nadleśnictwach RDLP Szczecinek, następnie w RDLP Wrocław i Kraków, natomiast najmniej zwiększyły się wydatki w RDLP Gdańsk, Piła i Radom (tab. 2).

W tym okresie przeciętne wydatki własne nadleśnictw, w przeliczeniu na powierzchnię leśną, kształtowały się w przedziale od 1369 PLN/tys. ha do 3854 PLN/tys. ha (rys. 1). Należy przy tym podkreślić, iż 2009 rok charakteryzował się zmniejszeniem zaangażowania finansowego jednostek LP w działalność edukacyjną, wyjątkiem była jedynie RDLP w Zielonej Górze. Tę sytuację należy wiązać z niekorzystną koniunkturą na rynku drzewnym i koniecznością ograniczenia niedochodowych zadań gospodarki leśnej. Porównując 2009 rok do roku poprzedniego, LP ograniczyły wydatki o około 30%.

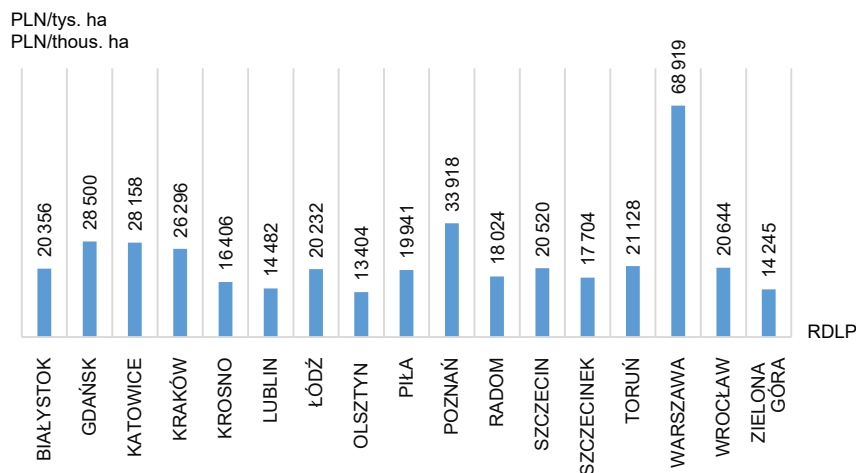
Największy udział w finansowaniu edukacji miały nadleśnictwa RDLP w Katowicach (11%), Poznaniu (9%), Szczecinie i Warszawie (po 8%), najmniejszy zaś nadleśnictwa z RDLP Kraków, Łódź, Lublin, Radom i Zielona Góra (poniżej 4%).

Najwięcej środków przeznaczyły jednostki z regionalnej dyirekcji LP w Warszawie – rocznie 8615

PLN/tys. ha, następnie jednostki z RDLP Poznań – 4240 PLN/tys. ha oraz Gdańsk i Katowice (powyżej 3500 PLN/tys. ha), natomiast najmniej nadleśnictwa z RDLP Olsztyn, Zielona Góra i Lublin – ponad 4-krotnie mniej niż RDLP Warszawa (tab. 2). Natomiast, odnosząc się do wydatków skumulowanych, były to wartości od 13,4 tys. PLN/tys. ha (RDLP Olsztyn) do 68,9 tys. PLN/tys. ha (RDLP Warszawa) (rys. 2).

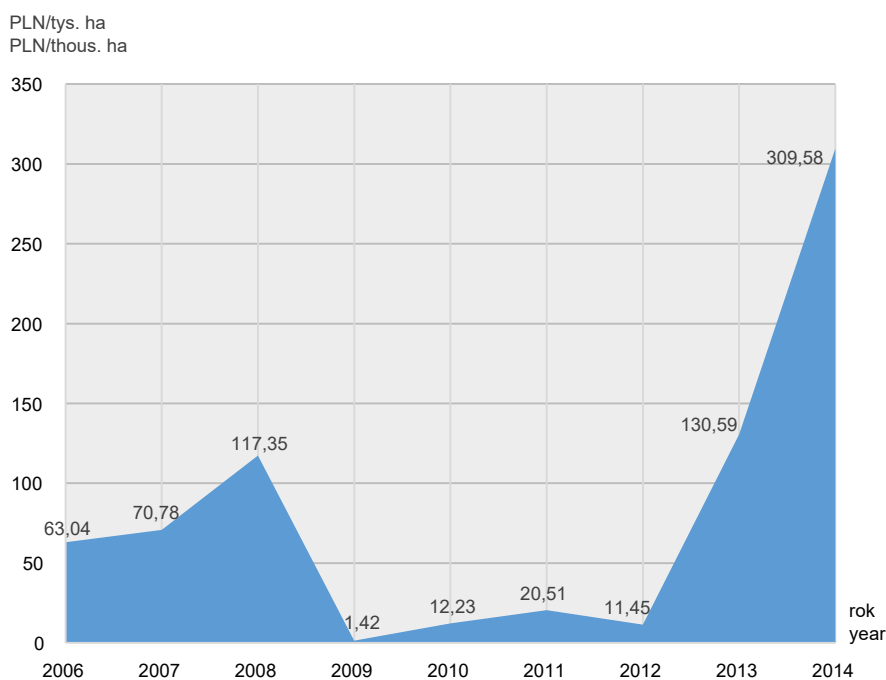
Fundusz leśny

Fundusz leśny jest rachunkiem wyrównawczym, utworzonym na mocy Ustawy o lasach... (2015). Podstawowym jego zadaniem jest wyrównywanie niedoborów środków finansowych wynikających z prowadzenia działalności podstawowej i administracyjnej w nadleśnictwach deficytowych. Nadleśnictwa mogą otrzymywać wsparcie z funduszu, także na edukację leśną realizowaną w ramach działalności podstawowej. W latach 2006–2014 z funduszu leśnego na ten cel zostało przekazane 5,2 mln PLN. W tym czasie wystąpił wzrost finansowania edukacji z tego źródła, przy czym wysokość kwot w poszczególnych latach okresu badawczego wykazywała wyraźne zróżnicowanie

Rys. 2. Skumulowane wydatki własne nadleśnictw na edukację przyrodniczo-leśną według RDLP za lata 2006–2014, PLN/tys. ha
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Fig. 2. Cumulative forest districts' own expenditures incurred for the forest education by RDSF for 2006–2014, PLN/thous. ha
 Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Rys. 3. Przeciętne wydatki z funduszu leśnego na edukację przyrodniczo-leśną w latach 2006–2014, PLN/tys. ha
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Fig. 3. Average expenditure from the Forest Fund incurred for the forest education in 2006–2014, PLN/thous. ha
 Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Tabela 3. Wydatki z funduszu leśnego na edukację przyrodniczo-leśną według RDLP w latach 2006–2014, PLN/tys. ha
Table 3. Expenditure from the Forest Fund incurred for the forest education by RDSF in 2006–2014, PLN/thous. ha

RDLP RDSF	Wydatki z funduszu leśnego, PLN/tys. ha Expenditures of the Forest Fund, PLN/thous. ha									przeciętnie rocznie on average per year
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Białystok	256,2	114,0	279,9	0,0	0,0	0,0	0,0	214,7	0,0	216,2
Gdańsk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	258,8	258,8
Katowice	99,3	0,0	0,0	0,0	145,5	0,0	0,0	0,0	0,0	122,4
Kraków	0,0	2 461,9	3 892,2	0,0	0,0	596,3	0,0	1 222,4	7 276,5	3 089,9
Krosno	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	112,6	0,0	348,4	1 505,0	655,3
Lublin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Łódź	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Olsztyn	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	114,5	647,6	0,0	255,8
Piła	114,8	14,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	64,8
Poznań	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Radom	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	48,6	48,6
Szczecin	0,0	5,5	7,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,5
Szczecinek	19,5	0,0	21,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	117,8	52,8
Toruń	0,0	16,9	0,0	0,0	0,0	0,0	38,0	211,6	0,0	88,8
Warszawa	912,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 192,3	1 052,2
Wrocław	15,3	0,0	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,2
Zielona Góra	31,0	11,8	0,0	23,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	22,1

Wartość przeciętną ustalono w odniesieniu do lat, w których było finansowanie z funduszu leśnego.

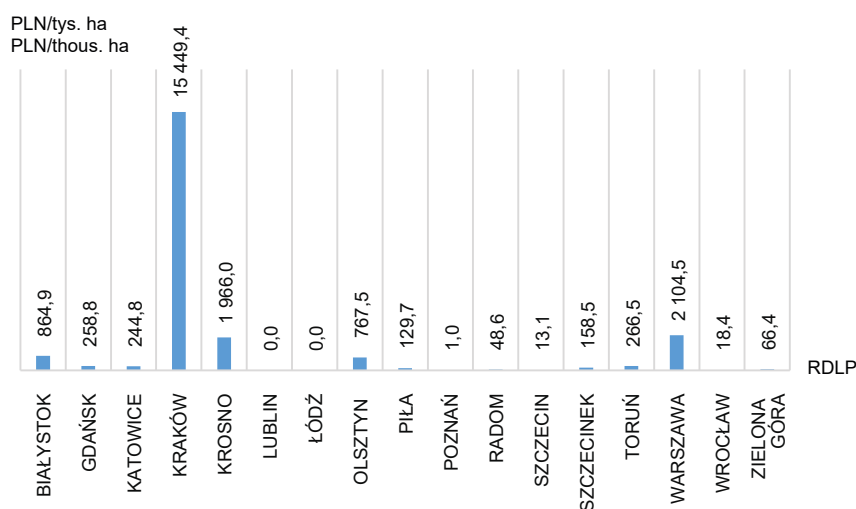
Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

The average value established for years, which was to finance the Forest Fund.

Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

(rys. 3). Stałą tendencją wzrostową zaobserwowano w cyklach 3-letnich, tj. w latach 2006–2008, 2009–2011 i 2012–2014. Najmniej środków zostało przekazanych w 2009 roku, natomiast największe wsparcie otrzymały jednostki w 2014 roku. W analizowanym okresie udział środków z funduszu leśnego w realizacji zadań edukacyjnych nie przekraczał 3%.

W latach 2006–2014 regionalne dyrekcje LP korzystały z funduszu leśnego w różnym zakresie: 90% środków otrzymało pięć jednostek, w tym 50% – RDLP w Krakowie, 15% – RDLP w Krośnie, 7–9% – RDLP w Warszawie, Olsztynie i Białymstoku. Z funduszu leśnego nie korzystały RDLP w Łodzi i Lublinie (tab. 3). W okresie badawczym skumulowane wydatki

Rys. 4. Skumulowane wydatki z funduszu leśnego na edukację przyrodniczo-leśną według RDLP za lata 2006–2014, PLN/tys. ha

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych za lata 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

Fig. 4. Cumulative expenditure from the Forest Fund incurred for the forest education by RDSF for 2006–2014, PLN/thous. ha

Source: own elaboration on the basis of the reports of educational activities in the State Forests for 2006–2014 (Raport..., 2007; 2008; 2009; 2010; 2011; 2012; 2013; 2014; 2015).

z tego źródła na edukację charakteryzowały się dużą zmiennością przestrzenną, od kilku lub dziesięciu PLN/tys. ha do 15,4 tys. PLN/tys. ha (rys. 4).

DYSKUSJA

Wiele dóbr publicznych powstających na rynku wiąże się z udziałem lasów w kształtowaniu jakości środowiska naturalnego człowieka (Płotkowski, 2008). Szczególną rolę należy przypisać edukacji, która jest podstawowym narzędziem w kreowaniu pozytywnych postaw społeczeństwa wobec środowiska. W teorii ekonomii edukację traktuje się jako dobro publiczne, klasyfikowane w dalszej kolejności jako uniwersalne dobro mieszane (Famielec, 2013). Jednym z podmiotów realizujących zadania edukacji przyrodniczo-leśnej jest PGL LP. Podstawowym zadaniem jest propagowanie celów i zasad gospodarki leśnej z zachowaniem równowagi między jej aspektami przyrodniczymi, społecznymi i ekonomicznymi (Młynarski, 2009). Przy czym, zdaniem Giertycha

(2002), realizacja funkcji produkcyjnych i nieprodukcyjnych wymaga jednakowego zaangażowania leśników, mimo że te drugie są niedochodowe. Prowadzona w ramach gospodarki leśnej edukacja przyrodniczo-leśna jest dobrem ogólnie dostępnym i świadczonym społeczeństwu nieodpłatnie, i jak wykazały badania główny ciężar finansowania edukacji spoczywa na LP. Należy jednak podkreślić, że wzrost oczekiwań społecznych i rozszerzanie zadań z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej powoduje sukcesywny wzrost wydatków, na co zwracali już uwagę Grzywacz (2000; 2010), Janusz (2013) oraz Starosta-Grala i Ankudo-Jankowska (2015).

Rosnące wydatki na edukację przyrodniczo-leśną przy jednoczesnym wzroście udziału środków własnych w finansowaniu skłaniają do postawienia pytań: jaki powinien być poziom finansowania, jaki powinien być zakres zaangażowania pracowników LP w działalność edukacyjną oraz jakie czynniki mogą ograniczać zakres tych działań? W kontekście tych pytań należy zwrócić uwagę przede wszystkim na uwarunkowania

prawne i ekonomiczne wyznaczające możliwości finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej. Wynikająca z Ustawy o lasach... (2015, art. 50) zasada samofinansowania nakłada na LP obowiązek pokrywania własnych kosztów z uzyskiwanych przychodów. Możliwość generowania przychodów jest uzależniona także od wielu czynników ekonomicznych, między innymi cykli koniunkturalnych występujących w gospodarce. Trwająca w 2009 roku dekonunktura na rynku drzewnym skutkowała obniżeniem uzyskiwanych przychodów w LP, jednocześnie zaobserwowano zmniejszenie finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej z własnych środków. Jest sprawą oczywistą, że w okresach dekonunktury, aby dopełnić ustawowego obowiązku zachowania samodzielności finansowej, LP będą zmuszone do ograniczenia działań niedochodowych wynikających z realizacji pozaprodukcyjnych funkcji lasu.

Zdaniem Ankudo i Kowalczyka (2013), zasadne wydaje się ustalenie, w jakim zakresie LP powinny angażować się w realizację pozaprodukcyjnych funkcji lasu, w tym również świadczenia usług edukacyjnych. Jak wskazuje Płotkowski (2008), dostarczanie przez las jednego rodzaju korzyści wymaga na ogół kompromisu w odniesieniu do innych jego funkcji. Należy też pamiętać, że każda decyzja pociąga za sobą skutki finansowe, wyrażające się w postaci kosztów alternatywnych (kosztów utraconych korzyści), które są utraconymi możliwościami będącymi następstwem tych decyzji (Begg i in., 2000). Poznanie ekonomicznych skutków podjętych działań ma zatem fundamentalne znaczenie dla racjonalnego zarządzania wielofunkcyjną gospodarką leśną, szczególnie jeśli chodzi o realizację niedochodowych funkcji lasu, w tym edukacyjnej. Dlatego dla poprawności rachunku ekonomicznego, przy ustalaniu wartości świadczeń edukacyjnych należałoby również uwzględnić środki pieniężne wypłacane z tytułu wynagrodzeń dla leśników zajmujących się działalnością edukacyjną oraz określić wartość utraconych korzyści wynikającą z ograniczenia produkcji drewna.

WNIOSKI

1. Przeprowadzone badania potwierdziły wzrost zaangażowania finansowego PGL LP w prowadzenie działalności edukacyjnej. W latach 2006–2014 środki pieniężne przeznaczone na ten cel wzrosły niemal

trzykrotnie. Jednocześnie stwierdzono niekorzystne zmiany w strukturze finansowania działań edukacyjnych, gdyż zwiększył się udział wykorzystania środków własnych PGL LP, z 74% do 90%. Zaistniała sytuacja powinna skutkować koniecznością aktywizacji jednostek LP w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej.

2. W finansowaniu edukacji przyrodniczo-leśnej realizowanej przez RDLP podstawowe znaczenie miały środki pieniężne pochodzące z nadleśnictw (średnio 97%). W latach 2006–2014 wystąpiło wyraźne zwiększenie wydatków na ten cel, przy czym dynamika ich wzrostu w badanych regionalnych dyrekcjach LP wynosiła od 164% do 853%. Dlatego dalszy kierunek analizy powinien dotyczyć bezpośrednio nadleśnictw i odnosić się do identyfikacji wewnętrznego, czasowego i przestrzennego, rozkładu wydatków poniesionych przez RDLP.

3. W latach 2006–2014 finansowanie edukacji przyrodniczo-leśnej z funduszu leśnego miało marginalne znaczenie (średnio 3%), jednocześnie stwierdzono zróżnicowany rozkład czasowy i przestrzenny wydatków z tego źródła. Regionalne dyrekcje LP w różnym zakresie korzystały z funduszu leśnego, przy czym głównym beneficjentem środków była RDLP w Krakowie.

4. Przeprowadzona analiza ma charakter wstępny i wymaga dalszych badań, które powinny być ukierunkowane na kompleksową ekonomiczną ocenę działań edukacyjnych w LP, uwzględniającą rzeczywistą wycenę wartości świadczeń edukacyjnych oraz pomiar skuteczności wydatkowanych środków.

W wycenie wartości świadczeń edukacyjnych należałoby uwzględnić przede wszystkim środki pieniężne przeznaczone na wypłatę wynagrodzeń dla leśników angażujących się w tę działalność.

Odbiorcą działań edukacyjnych prowadzonych przez PGL LP jest społeczeństwo – podmiot, na rzecz którego wydatkowane są środki pieniężne. Dlatego dalsze badania powinny być skoncentrowane na analizie skuteczności tych działań, wyrażającej się w pomiarze świadomości ekologicznej uczestników edukacji oraz ocenie jej praktycznego zastosowania.

PIŚMIENICTWO

- Ankudo, L., Kowalczyk, H. (2013). Koszty pozaprodukcyjnych funkcji lasu realizowanych na terenie RDLP w Szczecinie. *Forest. Lett.*, 104.
- Begg, D., Fischer, S., Dornbusch, R. (2000). *Ekonomia: Mikroekonomia*. Warszawa: PWE.
- Famielec, J. (2013). Las i efekty zewnętrzne gospodarki leśnej jako dobra wspólne/publiczne. *Wartość. Lasy jako czynnik rozwoju cywilizacji: współczesna i przyszła wartość lasów. Materiały drugiego panelu ekspertów w ramach prac nad Narodowym Programem Leśnym*. IBL, Sękocin Stary.
- Giertych, M. (2002). *Opoka w Kraju* 42(63).
- Grzywacz, A. (2000). Edukacja leśna społeczeństwa. *Biblioteczka Leśniczego* 138. Warszawa: Wyd. Świat.
- Grzywacz, A. (2010). Możliwości i ograniczenia w prowadzeniu edukacji przyrodniczo-leśnej społeczeństwa. *Leśnictwo i drzewnictwo w Polsce na tle leśnictwa krajów Unii Europejskiej* (s. 69–77). Warszawa: Wyd. Świat.
- Janusz, A. (2013). Ekonomiczna ocena edukacyjnej działalności nadleśnictw Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie. *Sylvan*, 157(9), 686–694.
- Młynarski, W. (2009). Edukacja przyrodniczo-leśna w Nadleśnictwie Rudnik. *Leśn. Pr. Bad.*, 70(3), 293–296.
- Płotkowski, L. (2008). Ekonomiczne aspekty oceny funkcji lasu, czyli gospodarka leśna w koncepcji zrównoważonego rozwoju. *Stud. Mater. Centr. Eduk. Przyr.-Leśn.*, 10, 3(19).
- Polityka Leśna Państwa* (1997). Warszawa: MOŚZNiL.
- Starosta-Grała, M., Ankudo-Jankowska, A. (2015). Analiza struktury źródeł finansowania edukacji przyrodniczo-leśnej w Lasach Państwowych. *Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Rat. Ind. Lignar.*, 14(2), 149–160.
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 roku (2015). *Dz.U.* 2015, poz. 2100 ze zm.
- Zarządzenie 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 9 maja 2003 r. w sprawie *Kierunków rozwoju edukacji leśnej w Lasach Państwowych oraz Wytucznych do tworzenia programu edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie*.

Materiały źródłowe

- GUS (2007). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2008). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2009). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2010). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2011). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2012). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2013). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2014). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2015). *Leśnictwo Forestry*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2006 (2007). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2007 (2008). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2008 (2009). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2009 (2010). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2010 (2011). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2011 (2012). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2012 (2013). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2013 (2014). Warszawa: PGL LP, DGLP.
- Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w roku 2014 (2015). Warszawa: PGL LP, DGLP.

TEMPORAL AND SPATIAL ANALYSIS OF INTERNAL FINANCING OF THE FOREST EDUCATION IN THE STATE FORESTS

ABSTRACT

The aim of this study was a temporal and spatial analysis of the expenditure incurred for the forest education in the State Forests. The study included 17 regional directorates of the State Forests (RDSF), for whom the level of education funding from own resources was determined, including funds derived from forest districts and the Forest Fund. The rate and direction of changes in the sources of financing in 2006–2014 were determined for the particular units.

In the analysed period, the expenditure on the forest education financed from own resources of the State Forests National Forest Holding (SFNFH) showed an upward trend – from 10 million to 29.5 million PLN, and at the same time, the share of the State Forests in financing of the forest education increased from 74 to 90%. The study confirmed the diverse temporal and spatial distribution of own expenditure on forest education. The funds from the forest districts (on average 97%) were essential in the financing of education. In 2006–2014 significant differences in the level and growth rate of financing from own funds of forest divisions between the Regional Directorates of the State Forests were found. In the examined period funding of forest education from the Forest Fund was marginal (on average 3%). Units benefited from the funding source to a different extent and the main beneficiary of the forestry fund was the Regional Directorates in Cracow.

The analysis is preliminary and requires further research into the knowledge of the internal spatial distribution of the expenditure of forest education in each Regional Directorate of the State Forests. The salary expenditure of foresters involved in educational activities should be included in the subsequent studies in order to determine the total (comprehensive) education costs of forest education. In addition, another important area of research related to the financing of the forest education should be the measurement and evaluation of the effectiveness of spent the funds. Thus, the entity obtaining the money should be referred to and the method of measuring participants' knowledge of the forest education and the evaluation of its application in practice should be determined.

Key words: social functions of forests, forest education, internal financing of education, financial analysis